

2. Винник О. П. Національна ономазіологічна метафора в субмові економічної галузі / О. П. Винник // Вісн. нац. ун-ту «Львів. політехніка»: Проблеми української термінології. – 2006. – № 559. – С. 170–172.
3. Дячук Т. М. Семантичні зсуви (розширення і звуження) як способи поповнення складу соціально-економічної термінології / Т. М. Дячук // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. – К.: [б. в.], 1998. – С. 125–128.
4. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. / за ред. С. В. Мочерного. – Львів: Світ, 2006.
5. Кобера Л. Перший скарбник Хмельниччини / Л. Кобера // Казна України. – 2011. – № 1. – С. 49.
6. Курило Т. Семантичні новотвори в економічній термінології / Т. Курило // Південний архів. Філологічні науки: зб. наук. пр. – Херсон: [б. в.], 2002. – Вип. 16. – С. 147–151.
7. Метафора в мові і тексті. – М.: Наука, 1988. – 176 с.
8. Пасько Т. І. Українське термінознавство: підручник / Т. І. Пасько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів: Світ, 1994. – 216 с.
9. Склад і структура термінологічної лексики української мови / [відп. ред. А. В. Крижанівська]. – К.: Наук. думка, 1984. – 194 с.
10. Стефан С. Образна термінологія / С. Стефан // Урок української. – 2003. – № 11/12. – С. 52–53.
11. Українська термінологія і сучасність: зб. наук. пр. [відп. ред. Л. О. Симоненко]. – К.: КНЕУ, 1997. – Вип. II. – 240 с.
12. Тимошенко Ю. Феномен метафори: проблема давня й сьогочасна / Ю. Тимошенко // Слово і час. – 2001. – № 5. – С. 29–37.
13. Харченко В. К. Функції метафори. Лінгвістика / В. К. Харченко. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1992. – 86 с.
14. Чулаєвська М. Плюси і мінуси трудової міграції / М. Чулаєвська // Казна України. – 2012. – № 6. – С. 40–43.

Васковец Людмила. Инновационные метафорические процессы в корпусе современной казначейской терминологии. В статье сосредоточено внимание на метафорических переносах в области казначейской терминологии. Выяснено специфику метафорических процессов, характерную для специальных казначейских наименований, возникших в результате переосмысления общеупотребительных слов. Проанализированы функции, касающиеся языковой метафоры. Прослежены пути трансформации военной, медицинской лексики в систему казначейских терминов. Охарактеризованы наиболее распространенные семантически трансформированные группы лексики других терминологических систем. Выделено антропометрическое направление метафоризации. Доказано, что явление вторичной номинации происходит как на собственно украинской почве, так и на материале семантических заимствований из английского языка и является перспективой дальнейших научных исследований.

Ключевые слова: метафора, метафоризация, казначейская терминологическая система, функция, казначейская лексика.

Vaskovets Ludmila. Innovative Metaphorical Treasury of Processes in the Body Modern Terminology. The article focuses on the metaphorical transfer in the treasury industry terminology. It was found specific metaphorical processes characteristic for special treasury items, resulting rethinking of common words. It is analysed the functions related to linguistic metaphors. It is followed the ways of transforming military, medical vocabulary in terms of treasury system. It is characterized the most common vocabulary of semantically transformed to other terminological. It is systems singled out anthropometric line of metaphor. It is investigated that the phenomenon occurs as a secondary nomination on their own Ukrainian soil and the material of semantic borrowing from English, which is the prospect of further research.

Key words: metaphor, metaphorisation, treasury terminological system, function, treasury vocabulary.

Стаття надійшла до редколегії
15.04.2013 р.

УДК 81'37

Ганна Волчанська, Юлія Нога

Діахронія розвитку прізвищевої системи селища компаніївка

Статтю присвячено аналізу прізвищевої системи селища Компаніївка. Схарактеризовано лексико-семантичні та словотвірні-структурні особливості творення й видозміни антропонімічної системи регіону, визначено продуктивні словотвірні моделі, досліджено новітні способи творення прізвищ вторинної номінації

в місцевому антропоніміконі. Установлено, що за семантикою твірних основ переважну більшість становлять відіменні та відапелятивні антропоніми, серед останніх найпоширенішими виступають назви осіб за найбільш характерними ознаками і родом занять; за способом словотвору превалюють прізвищеві номени, утворені лексико-семантичним та морфологічним способами. Досліджено, що до новітніх способів утворення прізвищ належать паралельні форми прізвищ та їх акцентуаційні варіанти.

Ключові слова: антропонімія, прізвище, відіменний, відапелятивний, відтопонімний, морфологічний та неморфологічний способи творення антропонімів.

Постановка наукової проблеми та її значення. Нагальність укладання атласу прізвищ України, потреба в котрому визнана загальнодержавним завданням, зумовлює актуальність усебічних досліджень регіональних антропоніміконів. Вивчення прізвищевих систем окремих регіонів дає змогу акцентувати увагу на локальних словотвірних процесах, виявляє територію поширення певних прізвищевих номенів, сприяє виявленню міжмовних і міждіалектних контактів.

Прізвищева система Кіровоградщини була об'єктом досліджень і учених-лінгвістів, й істориків, культурологів, соціологів, адже антропоніми є тим шаром лексики, який акумулює інформацію не лише про розбудову словникового складу мови, а й про історичні, етнографічні, культурологічні та географічні процеси суспільства. Одним із перших дослідників антропонімії Кіровоградщини вважають етнографа й історика В. Ястребова, автора «Малороссийских прозвищ Херсонской губернии» (1893). Наприкінці ХХ ст. прізвищева система Кіровоградщини стала об'єктом досліджень професора В. Горпинича. За його редакцією видано словник «Прізвища Степової України», який фіксує близько 75 тис. прізвищевих лексем, охоплюючи майже всю територію Кіровоградської області.

Найбільш ґрунтовно антропонімія Кіровоградщини описана в роботі Т. Марталоги «Антропонімія північного степу України» [4], котра охоплює 15 700 прізвищ 150 населених пунктів Кіровоградської області. Частина онімів Кіровоградської області (по верхів'ях рік Великої Висі, Інгулу, Інгульця) була об'єктом дослідження Ю. Бабій «Прізвища сучасної середньої Наддніпрянщини» [1]. Утім, прізвищева система селища Компаніївки (історично утвореного із сіл Компаніївка та Комишувате) ще не виступала предметом окремого дослідження. Це визначає **актуальність** наукової розвідки.

Мета дослідження – визначити й описати лексико-семантичні та словотвірні-структурні особливості творення прізвищ Компаніївки в різні історичні періоди (1858–1911 рр.; сучасний стан антропонімікону селища). Досягнення мети передбачає виконання таких **завдань**: 1) дібрати антропоніми Компаніївки за визначені історичні періоди і дослідити історію їх формування; 2) проаналізувати засоби та способи ідентифікації особи в ХІХ – ХХ ст. на досліджуваній території; 3) на основі зіставного аналізу антропонімічних даних двох часових зрізів показати зміни, які відбулися в складі та структурі прізвищ Компаніївки; 4) класифікувати прізвища Компаніївки за лексико-семантичними та словотвірні-структурними особливостями; 5) порівняти продуктивність моделей прізвищ Компаніївки в різні історичні періоди; 6) дослідити нові способи творення прізвищ вторинної номінації в сучасному місцевому антропоніміконі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Матеріалом дослідження виступають дві групи антропонімів: перший часовий зріз (середина ХІХ – початок ХХ ст.) представляють матеріали Державного архіву Кіровоградської області фонду Компаніївського волосного правління с. Компаніївка Єлисаветградського повіту Херсонської губернії «Ревізькі казки» (копії, 1857 р.; усього залучено 80 сторінок, 102 прізвищеві назви) [6] та «Посімейні списки» за 1911 р. (149 сторінок, 83 прізвищеві назви) сіл Компаніївка та Комишувате (населені пункти ареально тотожні території сучасної Компаніївки) [5]. Ці документи використано для дослідження як такі, що «... містять у собі найбільшу концентрацію особових назв і в яких ці особові назви представлені найбільш всебічно і рельєфно» [8, с. 35]. Другий часовий зріз (поч. ХХІ ст.) репрезентують прізвища, зібрані експедиційним шляхом протягом червня-вересня 2012 р. – 1562 одиниці (залучення до джерел дослідження матеріалів різних державних установ унеможливив «Закон про захист персональних даних», який набрав чинності з 01 січня 2011 р.).

Прізвищева система Компаніївки формувалася під впливом складного історичного розвитку регіону; її специфіка зумовлена особливостями заселення краю козаками-компанійцями, утікачами із внутрішніх губерній та пізнішими міграційними процесами.

Для ідентифікації особи в певні історичні періоди використовувалися різні мовні засоби (ім'я, прізвисько); власні особові назви виникли, щоб відрізнити одну людину від іншої, і часто виражали

найбільш характерну ознаку, обставини життя першого носія. Як зазначає Ю. К. Редько, «про семантику прізвищ можна говорити тільки як про значення назв конкретних осіб безвідносно до будь-яких їх ознак чи властивостей» [7, с. 9].

У нашому дослідженні спираємося на класифікацію антропонімів за семантикою твірних основ, запропоновану П. П. Чучкою [9, с. 32] та апробовану Т. В. Марталогою [4, с. 83], відповідно до якої аналізовані прізвища розподіляємо на такі семантичні категорії: відіменні, відтопонімні та відапелятивні. Міжетнічні контакти населення досліджуваної території знайшли відбиток у групі прізвищ іншомовної лексики.

Як відомо, першими мовними засобами, що використовувалися на позначення особи, були особові імена, а «коли виникла потреба у розрізненні людей, котрі мали однакові імена, а згодом й у створенні постійних прізвищ, то першою базою для цього стали саме імена – переважно батька, матері або діда» [7, с. 9]. Більшість імен слугували для утворення прізвищ, але не всі вони однаковою мірою використовувалися для цього. Активність допрізвищевої основи залежить від популярності імені та кількості його розмовних варіантів, кожен із яких може стати основою для утворення прізвища. Відіменні прізвища розглядаємо як похідні від слов'янських автохтонних імен, християнських та запозичених імен.

Прізвища, утворені від особових власних імен, в антропоніміці Компаніївки становлять: перший часовий зріз – 20 одиниць (16,26 %); другий часовий зріз – 258 одиниць (16,51 % від загальної кількості антропонімів).

До найпоширеніших чоловічих імен, що використовуються в прізвищевій системі селища Компаніївки, належать: 1) сер. XIX – поч. XX ст. – *Андрій* (2) – *Андреев*, *Андриенко*; *Самійло* (біблейське Самуїл) (2) – *Самойлов*, *Самойленко*; 2) початок XXI ст. – *Федір* (9) – *Федоров*, *Федченко*, *Федяєв*; *Савелій* (Сава) (9) – *Савельєв*, *Савенко*, *Савіцький*; *Павло* (7) – *Павлюченко*, *Павлова*, *Павлюк*; *Петро* (5) – *Петров*, *Петровенко*, *Петренко*, *Петриняк*. Для першого часового зрізу характерне використання в основах прізвищ застарілих та рідковживаних імен: *Вакула*, *Агий*, *Парфеній* (*Пархом*), *Потан*, *Прокопій* (*Проць*). На другому часовому зрізі зафіксовано в ролі прізвищевих основ давньослов'янські імена: *Бажан*, *Тихомир*, *Богун*, *Найда*. До імен іншомовного походження, які лежать в основі прізвищ Компаніївки на початку XXI ст., відносимо: *Ференц*, *Каспер*, *Абдула*, *Ахмед*.

Жіночі імена рідше ставали основами для утворення українських прізвищ, що зумовлено традицією називати дитину за іменем батька (патронімом), напр.: 1) перший часовий зріз – *Уляна*; другий часовий зріз – *Ванга*, *Галина*, *Горпина*, *Марія* (*Маруся*), *Христина*, *Устина*, *Хвеса*, *Хима*.

Допрізвищеву семантику відапелятивних антропонімів розглядаємо в межах категорії «назви осіб» (особові) та «назви не осіб» (неособові). Це зумовлено нерівномірною онімізацією різних груп апелятивів. «Усі апелятиви на момент їх перетворення в оніми мають особове значення, але для неособових апелятивів є обов'язково метафоричним, переносним» [7, с. 131]

Прізвища, мотивовані особовими апелятивами за мотиваційно- номінативною ознакою поділяємо на такі групи: 1) назви осіб за професією чи родом занять: перший часовий зріз – 19 одиниць (15 % від загальної кількості): *Бондаренко*, *Килимник*, *Кравченко*; другий часовий зріз – 68 одиниць (4,5 %): *Коваленко*, *Кравець*, *Стельмах*; 2) назви осіб за характерною ознакою: перший часовий зріз – 18 одиниць (15 %): *Дурненко*, *Руденко*, *Черняков*; другий часовий зріз – 172 прізвища (11 %): *Рудик*, *Розумна*, *Білоус*; 3) назви осіб за спорідненістю: перший – відсутні, другий – 11 прізвищ (0,5 %): *Бабін*, *Ненько*, *Дідов*; 4) назви осіб за належністю до козащини: перший – 5 одиниць (4 %), другий – 12 (0,8 %): *Курінний*, *Таран*, *Тараненко*; 5) назви осіб за топонімічною ознакою: перший – 5 (4 %): *Задорожний*; другий – 18 (1,15%): *Бережний*, *Заболотній*; 6) назви осіб за соціальним станом перший – 2 (1,5 %); другий – 9 (0,57 %): *Багач*, *Бідненко*, *Кріпак*, *Панченко*; 7) назви осіб за ознакою культу (віри): перший – відсутні; другий – 13 (0,9%): *Дяченко*, *Пономаренко*.

У межах категорії неособові назви за мотивом номінації виокремлюємо такі основні групи: 1) назви тварин: перший – 7 (5,7 %); другий – 68 (4,3 %): *Бараней*, *Ворона*, *Курка*; 2) назви рослин: перший – 3 (2,4 %); другий – 24 (1,5 %): *Бур'ян*, *Кавун*, *Житній*; 3) назви продуктів харчування: перший – відсутні; другий – 16 (1 %): *Бори*, *Пиріг*; 4) назви предметів: перший – 11 (8 %); другий – 22 (1,4 %): *Бричка*, *Кочерга*, *Коробка*; 5) назви явищ природи, часу: перший – 3 (2,4 %); другий – 15 (0,85 %): *Мороз*, *Хмара*, *Полудень*.

Відтопонімні прізвища становлять незначну частку від загальної кількості прізвищ Компаніївки, проте їх наявність є свідченням залучення як додаткового до імені засобу ідентифікації особи найменування за територіальною ознакою: перший часовий зріз – 42 прізвища (3 %): *Донець* (від р. Донець), *Берзулов* (від м. Бірзула, теперішній Котовськ); другий часовий зріз – 14 прізвищ (1 %): *Бершадський* (від м. Бершадь), *Миргородський* (від м. Миргород).

На сьогоднішній день в українській антропонімії не існує єдиної словотвірної класифікації антропонімів. Останнім часом набула поширення класифікація, згідно з якою всі первинні антропоніми творяться лексико-семантичним способом, а вторинні – морфологічним.

З погляду структури виділяємо зафіксовані подвійні прізвища в досліджуваному матеріалі першого часового зрізу, а саме «Посімейних списках» (1911 р.). Таких утворень маємо п'ять одиниць: *Агєєвъ-Тканний*, *Бойко-Безуглий*, *Клочань-Потапенко*, *Черный-Костенко*, *Чорнощокій-Костенко* [5]. У сучасному матеріалі подібних утворень не виявлено.

Утворення прізвищ шляхом семантичного переосмислення (переходу особових імен, прізвищ та апелятивів у прізвища без жодних структурних змін) відносимо до лексико-семантичного способу. В аналізованому матеріалі виявлено таку кількість прізвищ утворених лексико-семантичним способом: сер. XIX – поч. XX ст. – 48 одиниць (39 % від загальної кількості): *Кисель*, *Куликъ*, *Кучеръ*, *Музыка*, *Мякий*, *Попиль*; початок XXI ст. – 346 одиниць (21,45 % від загальної кількості): *Беркут*, *Борц*, *Вареник*, *Вовк*, *Гілка*, *Гриб*, *Кавун*, *Липа*, *Могила*, *Сало*, *Спорши* тощо.

Найпродуктивнішим з-поміж морфологічних способів утворення прізвищ є суфіксальний. За спостереженням Ю. К. Редька, понад 60 % усіх українських прізвищ утворено за допомогою суфіксів [7, с. 101]. Усі суфікси, що є формантами при творенні прізвищ за семантичною ознакою, поділяються на: патронімічні (*-ич*, *-ович*, *-евич*), посесивні (*-ов/-ев*, *-ин/-ін*) та поліфункціональні (*-чук*, *-ськ-ий/-цьк-ий*, *-ець*, *-ій*, *-ай* тощо).

Аналіз антропонімного матеріалу виявив перевагу морфологічного способу творення прізвищ на першому часовому зрізі: 56 одиниць (45 %). Найпродуктивніший прізвищевий формант – патронімічний суфікс *-енк-о* – 29 одиниць (23,5 %): *Дмитренко*, *Кравченко*, *Луценко*, *Музиченко* тощо. На другому часовому зрізі (початок XXI ст.) цим способом утворено 812 одиниць (52 %). Прізвищ із суфіксом *-енк-о* зафіксовано 214 одиниць, що становить 13,7 % від загальної кількості: *Андрієнко*, *Бабенко*, *Гавриленко*, *Кабаченко*. Ця група прізвищ репрезентує національне коріння антропонімічної системи.

Продуктивним на першому часовому зрізі виявився посесивний суфікс *-ов/-ев* – 20 прізвищевих одиниць (16,26 %): *Безруковъ*, *Колтуновъ*, *Маслюковъ*, *Москалєвъ*, *Полудневъ*, *Самойловъ* тощо. У цей історичний період українські території знаходилися під владою Російської імперії, тому фіналь – *ов*, *-ев* іноді виникала канцелярським шляхом, оскільки тогочасне діловодство велося російською мовою. Але не можна вважати цей тип прізвища виключно російським, це спільний тип для багатьох слов'янських мов. Відзначаємо доволі високий показник продуктивності форманта *-ов*, *-ев* і на початку XXI ст. – 218 одиниць (13,95 % від загальної кількості прізвищ).

Менш продуктивними в сер. XIX – поч. XX ст. виявилися суфікси *-ськ-ий*, та *-к-о* – 2 одиниці (1,62 %) і 5 одиниць (4,06 %) відповідно (*Вишєньський*, *Лозинський*, *Москаленко*, *Фоменко*). Антропоніми сучасного періоду з формантом *-ськ-ий* мають вищі показники – 73 одиниці (4,67 %), *Барський*, *Корчевський*, *Луговський*, *Малиновський*. Прізвища з формантом *-ук*, *-юк* на першому часовому зрізі взагалі не виявлено. Сучасні прізвища з формантом *-ук*, *-юк* налічують 54 одиниці (3,45 %): *Гальчук*, *Доцюк*, *Дубенюк*. Уважаємо це наслідком міграції населення із західних регіонів України у XX ст.

Для прізвищевих систем обох періодів характерна наявність прізвищ-комполітів: перший часовий зріз – 4 одиниці (*Біловоїненко*, *Чорнощокій*); другий часовий зріз – 12 одиниць (*Білобровенко*, *Великород*, *Семидітний*).

Наявність в антропонімічній системі с. Компаніївки прізвищ іншомовного походження пояснюється історією заселення краю, міграційними процесами та міжетнічними контактами. Лексем іншомовного походження, порівняно із загальною кількістю прізвищ, нараховуємо: перший часовий зріз – 1,6 % (*Бардалім*, *Заведєнов*); другий часовий зріз – 2,5 %. Спостерігається динаміка зростання кількості прізвищ іншомовного походження, а також ширше представлення різних національностей, а саме: грузинські (*Агарадзе*, *Мачарашвілі*, *Хуцишвілі*), вірменські (*Арутюнян*, *Мартиросян*, *Солкарян*), молдавські (*Руссу*, *Бабєску*, *Дога*), тюркські (*Шеремет*, *Кочубей*), німецькі (*Гольфіндер*, *Вінбер*), румунські прізвища (*Ченгері*).

Загальноприйнятим є твердження, що процес утворення прізвищ завершився і дуже давно. Але, як уважають деякі мовознавці, він триває дуже активно (на думку професора В. О. Горпинича, навіть агресивно), ламаючи усталені уявлення про граматичну норму [2, с. 19]. Під впливом політичних, культурних факторів частина прізвищ деформувалася, натомість укорінювалися видозмінені форми. Часто це відбувалося внаслідок низького професіоналізму, елементарної неграмотності посадових осіб, що призвело до спотворення прізвищ в юридичних документах, а, відповідно, й у повсякденному житті. Зміни в структурі прізвища, що були закріплені юридично в офіційних документах, вимагали збереження цієї форми і тому переходили з покоління в покоління. «Таким чином, прізвищеві інновації вторинної номінації, навіть якщо вони побудовані на помилках, <...> стають юридично легітимними та лінгвістично повноцінними прізвищами». Л. О. Кравченко вважає паралельні форми прізвищ та їх акцентуаційні варіанти способом творення нових антропонімів, зумовлених фонетичними закономірностями сучасної української мови, впливом місцевих говірок й іноземних мов (переважно російської), помилковим написанням. [3, с. 14–15]

Характерною особливістю сучасного антропонімікону Компаніївки є наявність великої кількості варіантів прізвищ, утворених шляхом орфографічних змін, пов'язаних, здебільшого, з порушенням орфографічних норм: *Колтунов – Ковтунов* (батько і син), *Хвесюк – Фесюк* (далекі родичі), *Алексієнко – Олексієнко – Олексійко* (рідні брати!), *Демиденко – Димеденко – Димиденко*, *Мельников – Мельніков*. Новим способом творення прізвищ можна вважати перенесення наголосу на інший склад у прізвищах, що використовуються для ідентифікації різних носіїв: *Болгаров – Болгаров*, *Нога – Нога*, *Сарапин – Сарапин*, *Бур'яненко – Бур'яненко*, *Дишловий – Дишловий*.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Таким чином, проаналізувавши прізвища Компаніївки в діахронічному і синхронічному аспектах, можемо зауважити, що в антропонімійній системі селища на обох часових зрізах переважають відапелятивні прізвища; в основі найбільш поширених із них лежать назви осіб за характерними ознаками та назви за професією. Перевагу морфемного способу деривації спостерігаємо і на першому, і на другому часовому зрізі. У сучасному антропоніміконі збільшилася кількість прізвищ іншомовного походження, з'явилися нові акцентуаційні варіанти та паралельні форми функціонування прізвищ.

Перспективи подальших студій убачаємо в дослідженні становлення антропонімікону Компаніївщини.

Джерела та література

1. Бабій Ю. Б. Прізвища сучасної Середньої Наддніпряни : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Ю. Б. Бабій. – Одеса, 2007. – 20 с.
2. Горпинич В. О. Основні принципи творення сучасних прізвищ України / В. О. Горпинич // Українська мова. – 2009. – № 4. – С. 19.
3. Кравченко Л. О. Антропонімія Лубенщини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. О. Кравченко. – К., 2002. – 20 с.
4. Марталога Т. В. Антропонімія Північного Степу України : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Т. В. Марталога. – Кіровоград, 1997. – 255 с.
5. Посімейні списки, 1911 рік // Держ. архів Кіровоградської обл., ф. 31, оп. 1, спр. 1.
6. Ревізькі сказки (копії), 1858 рік // Держархів Кіровоградської області, ф. 31, оп. 1, спр. 4 (фонд волосного правління с. Компаніївка Єлисаветградського повіту Херсонської губернії).
7. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища / Ю. К. Редько. – К. : Наук. думка, 1966. – 215 с.
8. Худаш М. Л. З історії української антропонімії / М. Л. Худаш. – К. : [б. в.], 1977. – 235 с.
9. Чучка П. П. Історія власних назв. Розвиток імен і прізвищ / Павло Павлович Чучка // Історія української мови. Лексика і фразеологія. – К. : Наук. думка, 1983. – С. 592–622.

Волчанская Анна, Нога Юлия. Диахрония развития системы фамилий поселка Компанеевка. Стаття посвящена анализу системы фамилий поселка Компанеевка. Охарактеризованы лексико-семантические и словообразовательно-структурные особенности антропонимической системы региона, определены продуктивные словообразовательные модели, исследованы новейшие способы образования фамилий вторичной номинации в местном антропонимиконе. Установлено, что за семантикой производных основ большинство составляют отименные и отапелятивные номены, наиболее распространенными среди последних выступают названия людей за характерными признаками или родом занятий; за способом словообразования преобладают антропонимы, образованные лексико-семантическим и морфологическим способами. Исследовано, что к новейшим способам образования слов относятся параллельные формы фамилий и их акцентуационные варианты.

Ключевые слова : антропонимия, фамилия, отименной, отапелятивный, оттопонимный, морфологический и неморфологический способы словообразования антропонимов.

Volchanska Hanna, Noga Yuliya. Development Diachrony of the Village Kompaniyivka Family Names System. The paper analyses family names system of the village Kompaniyivka. It characterises lexico-semantic and derivational-structural peculiarities of formation and modification of regional anthroponymic system, identifies productive word-formational models, investigates current ways of forming family names of secondary nomination in the local anthroponymicon. The papers estimates that, according to the semantics of derivational stems, names and appellatives prevail, the most widespread among the latter are names, stressing prominent features of a person or his / her profession; according to the means of word-formation, family names created with the help of lexico-semantic and morphological means prevail. The paper ascertains that duplicating variants of family names, as well as their accentual variants belong to the latest means of forming these onyms.

Key words: anthroponymy, family name, onimal, appellative, toponimic, morphologic and non-morphologic means of anthroponym formation.

Стаття надійшла до редколегії
28.05.2013 р.

УДК 811.161.2'373.46:367.4

Лілія Гаращенко

Аналітичні терміни з метафоризованим значенням компонентів у науково-технічній термінології

У статті розглянуто аналітичні терміни з метафоризованим значенням компонентів в українській науково-технічній термінології з огляду на теорію семантичної та когнітивної метафори як найпоширеніших напрямів лінгвістичних досліджень. Аналіз матеріалу дав змогу виявити особливості метафоричного походження та виокремити тематичні групи метафор. Відзначено, що метафора як один зі способів поповнення української науково-технічної термінології є складним і багатограним явищем, пов'язаним із мовою, мисленням, пізнанням і творчістю людини. Результати проведеного дослідження підтверджують той факт, що підґрунтям метафоричних перенесень у науково-технічній термінології є функціональна та зовнішня подібність об'єктів.

Ключові слова: українська науково-технічна термінологія, аналітичні терміни, метафоризація, семантичний підхід, когнітивна метафора.

Постановка наукової проблеми та її значення. Метафоризація наукових лексичних систем слугує своєрідною формою вираження логічних операцій аналізу, синтезу, ототожнення і водночас є одним з основних шляхів поповнення будь-якої термінології (особливо на початкових етапах її формування). У результаті метафоризації народжується словесний образ – «слово чи словосполучення, яке несе не тільки предметну, а й образну інформацію», тобто передає не лише логічну, а й конкретно-чуттєву, емоційно-оцінну інформацію [6, с. 185].

Аналіз досліджень цієї проблеми. Метафора була об'єктом дослідження багатьох мовознавців, зокрема Н. Арутюнової, В. Вовк, С. Єрмоленко, М. Лабашука, О. Потебні, В. Телії, А. Тараненка та ін. Використання метафори в мові науки і техніки привертало увагу таких лінгвістів, як І. Кочан, М. Алефіренко, Л. Малевич, І. Процик, О. Лисенко, І. Волкової, Н. Непійводи, О. Южакової та ін.

Аналізуючи підмову науково-технічної галузі, можемо спостерігати співіснування в ній і однокомпонентних термінів, і дво- й багатоконпонентних термінологічних одиниць, складовими частинами яких виступають слова загальнонавчальної лексики, що є носіями двох типів інформації – загальнонавчаного й термінологічного значень. Їх вивчення є актуальним теоретичним і практичним завданням лінгвістики, оскільки вони становлять значний шар сучасної української термінології, відображаючи генетичні зв'язки мови й метамови, хід розвитку терміносистем, процес її поповнення новими одиницями.

Мета дослідження – виявити особливості аналітичних термінів науково-технічної термінології з метафоризованим значенням компонентів з огляду на теорію семантичної та когнітивної метафори. Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**: розглянути найпоширеніші теорії